

УДК 378.091

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.1.12>

М. П. ВОВК

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти,

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна

Електронна пошта: miravovk79@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9109-9194>

ПОСТАТЬ ОЛЕНИ СЕМЕНОГ У ДИСКУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОПЕРСОНОЛОГІЇ

У статті схарактеризовано первні «сродної» педагогічної праці у життєтворчості доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, керівника ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури, науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника» при університеті, відомої дослідниці з теорії і методики, лінгводидактики вищої професійної освіти, профільного філологічного навчання Олени Семеног. Доведено, що з ім'ям званої дослідниці пов'язаний інноваційний поступ української педагогічної освіти, розвитку наукової школи формування і розвитку культуромовної особистості дослідника в умовах неперервної освіти, імплементації європейських цінностей в сучасному науково-освітньому просторі. Окреслено основні ідеї вченої в контексті сучасної лінгвоперсоналогії: формування культуромовної особистості майбутніх фахівців; утвердження академічної культури як європейської цінності; утвердження культури наукового наставництва; неперервності професійного розвитку вчителя української мови і літератури; створення цифрового середовища для освітньої і наукової діяльності; формування україномовної компетентності учня. Обґрунтовано, що основне досягнення Олени Миколаївни Семеног – це повага від людей, кристалізована щоденною працею, добрим серцем, професіоналізмом, наполегливістю і подвижницькою роботою на педагогічній, освітянській, науковій нині; це наукова школа, яка активно розвивається задля утвердження унікальності філологічної, педагогічної науки на українських теренах; це сотні вчителів-філологів, у професійному житті яких постать відомої дослідниці, талановитої наставниці, педагогині відіграла мотивуючу, **спонукальну роль**.

Ключові слова: Олена Семеног, лінгвоперсоналогія, неперервна педагогічна освіта, наставництво, культуромовна особистість, професійний розвиток вчителя.

...Людина – все ж істота вертикальна і її життя визначається не так уздовж – кількістю прожитих років, хліба і солі і поношеної одежі, як у височінь ціннісного сходження. Від кожного з нас залежить, чим наповнимо внутрішній простір особистості.

С. Кримський

Вступ. В умовах реформаційних змін у сфері неперервної педагогічної освіти важливим чинником її поступу є професіоналізм науковців, глибина наукового мислення, наставницька мудрість яких визначають вектори інноваційного розвитку освіти і науки, утверджують принципи «сродної» праці, добротворення, професіоналізму, інноваційності, академічної доброчесності. З-поміж відомих дослідниць, які розвивають сучасну педагогічну науку, визначають вектори інноваційних змін у педагогічній освіті України, вирізняється постать Семеног Олени Миколаївни, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри української мови і літератури Сумського державного педа-

гогічного університету імені А.С. Макаренка, керівника ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури, науково-дослідної лабораторії «Академічна культура дослідника» при університеті, відомої дослідниці з теорії і методики, лінгводидактики вищої професійної освіти, профільного філологічного навчання.

Утвердження національних традицій розвитку лінгвістичних, педагогічних, українознавчих студій та європейських цінностей академічної культури, доброчесності зумовлює потребу щодо більш широкої екстраполяції ідей, цінних практик педагогів-новаторів. Саме тому постать Олени Миколаївни Семеног заслуговує

на окрему дослідницьку увагу. З ім'ям вченої пов'язаний інноваційний поступ педагогічної освіти, розвиток наукової школи формування культуромовної особистості дослідника в умовах неперервної освіти, імплементації європейських цінностей в сучасному науково-освітньому просторі.

Аналіз останніх досліджень. У сучасному науково-освітньому дискурсі актуалізується увага дослідників до проблем лінгвоперсонології (І. Гурський, Т. Космеда, Г. Крохмальна, О. Семенов [Семенов 2018: 7] та ін. До аналізу ідей Олени Миколаївни Семенов у контексті розвитку філологічної освіти, неперервної педагогічної освіти зверталися М. Вовк, О. Земка, О. Кульбабська, В. Сидоренко та ін.

Мета статті – схарактеризувати первні «сродної» педагогічної праці у життєтворчості Олени Семенов; окреслити основні ідеї подвижницької української педагогічної освіти і науки в контексті сучасної лінгвоперсонології.

Виклад основного матеріалу.

Лінгвоперсонологія у дискурсі сучасної науки. В основі розвитку української філології, педагогіки, українознавчих студій – подвижницька місія особистостей, чий життєвий, професійний шляху покладений на вітар національної освіти, наукової думки. Саме крізь призму концептів «мова», «людина», «культура», «освіта» варто розглядати сутність мовної особистості як ключове поняття лінгвоперсонології. З-поміж відомих постатей, які заклали методологічне підґрунтя визначення мовної особистості, – В. фон Гумбольдт, О. Потебня, І. Франко, І. Бодуен де Куртене, Д. Овсяннико-Куликовський, С. Єрмоленко, Т. Космеда, Л. Мацько І. Огієнко та ін. І. Гурський зауважує, що «сучасна лінгвістика демонструє зростаючий інтерес до вивчення мовної особистості»; ... мовна особистість «становить посилений дослідницький інтерес вчених соціолінгвістики, психолінгвістики, лінгводидактики, лінгвокультурології, лінгвопоетики, лінгвістичної персонології» [Гурський 2018: 20]. Дослідник визначає ключові ідеї для поступу філологічних студій лінгвістичної портретистики, міждисциплінарних досліджень у контексті антропологічних, культурологічних психолінгвістичних, соціолінгвістичних теорій, концепцій.

Л. Мацько вважає, що ключовим поняттям лінгвоперсонології є мовна особистість – «людина, яка не тільки знає українську мову, а й здатна творчо самовиражатися рідною мовою, пропагувати її, захищати і розвивати, тобто ставитися до неї свідомо, з почуттям відповідальності за її долю. ... «Мовна особистість» твориться в конкретному середовищі, а наукове його дослідження проектується у багаторівневому вимірі [Мацько; Кравець 2007].

О. Семенов здійснила дефінітивний багатоаспектний аналіз мовної особистості [Семенов 2016 : 13]. Дослідниця, розвиваючи ідеї знаних вчених, доводить, що «мовна індивідуальність виділяє людину як особистість, і чим яскравіша ця особистість, тим повніше вона відображає мовні якості суспільства»; національна мова бере участь не лише у формуванні народного світосприйняття, а й у самому «розгортанні» думки» (за О. Потебнею); «мовець, який розширює функції мови, творить україномовне середовище в усіх сферах суспільного життя, відроджує культуру, традиції народу, подає зразки висококультурного інтелектуального спілкування літературною мовою» (за І. Огієнком)».

Означені характеристики доцільно спроектувати на професійний імідж самої Олени Миколаївни Семенов, завідувача кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Професійною майстерністю, спрямованістю на глибинне дослідження фольклорного, літературного, наукового слова, власною життєвою позицією вона доводить: педагог-дослідник має виконувати унікальну соціокультурну місію в соціумі – збереження сакральності рідної мови, її унікальності, нормативності, експресивності, художньо-виражальної конотації, стилістичної диференціації.

Життєтворчість на засадах «сродної праці». Первні працелюбності Олени Миколаївни Семенов, любові до рідного слова, до людей закодовані в мудрості її батьків Миколи і Клавдії Срібних, у любові до книги дідуся Михайла, у сакральному ставленні до фольклорних джерел бабусі Марії. У 1980 р. Олена Срібна із золотою медаллю закінчила Лиманську загальноосвітню школу на Харківщині. Нині з особливим хвилюванням приїздить

у рідне село, тепло згадує всіх учителів школи, особливо директора Олександра Чепурного, Віру Савелівну, талановиту вчительку української мови і літератури та класного керівника Черкасову Зіну Степанівну. У далеких 1980–1985 рр. Олена Срібна навчалася на філологічному факультеті Харківського державного університету імені О.М. Горького. Навчалася української мови і глибоко шляхетної духовності. Викладачі, представники «старої інтелігенції» мали ґрунтовну підготовку з лінгвістики та літературознавства, володіли секретами ефективного живого слова, мовним чуттям (доценти Л. Авксентьев, І. Муромцев, В. Калашник, Л. Веневцева, Ю. Безхутрий, Н. Корж, професори З. Голубєва, Ф. Медведєв).

У 1985 р. О.М. Срібна з відзнакою закінчила Харківський державний університет, отримала кваліфікацію «Філолог. Викладач української мови та літератури» і рекомендацію до вступу в аспірантуру при кафедрі української мови. Однак сімейні обставини (переїзд молодшої сестри до м. Глухова Сумської області за місцем проходження військової служби чоловіка) внесли деякі корективи в реалізацію цих планів.

Майже двадцять років Олена Миколаївна Семенов працювала у Глухівському державному педагогічному інституті імені С.М. Сергєєва-Ценського (тепер Глухівський національний педагогічний університет імені О.П. Довженка), пройшла шлях від асистента до доцента, завідувача кафедри української літератури і методики її викладання.

У 1996 році у спеціалізованій вченій раді Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України захистила кандидатську дисертацію на тему «Родинні виховні традиції у професійній підготовці студентів педагогічних інститутів». Робота стала результатом тривалого науково-методичного пошуку, а ще – глибокою вдячністю родині, науковим керівникам і порадицям – кандидатам педагогічних наук Ігнатенку Петру Романовичу, Люрїній Танїті Іванівні, Зінченку Володимирі Павловичу.

До подальшої наукової діяльності спонукали авторитетні вчені, доктори педагогічних наук, професори, академіки М.С. **Вашуленко**, Н.Й. Волошина, Н.Г. Ничкало, Л.І.Мацько. 2002–2005 рр. запам'ятаються як напруженою роботою над дисертацією в докторантурі Інсти-

туту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, так і корисним спілкуванням з ученими різних регіонів України.

15 лютого 2006 р. у спеціалізованій вченій раді Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України О.М. Семенов успішно захистила докторську дисертацію, де вперше теоретично обґрунтувала навчально-методичну систему професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в педагогічному університеті, побудовану на основі компетентнісно-орієнтованого підходу. Цій же проблемі присвятила і монографію «Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури» (2005). Успішністю роботи О. Семенов завдячує науковому консультанту, доктору філологічних наук, професору, дійсному члену НАПН України, завідувачеві кафедри стилістики української мови Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Любові Іванівні Мацько.

З 2005 р. О.М. Семенов працювала у відділі теорії історії та історії педагогічної майстерності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (м. Київ), виконувала обов'язки члена спеціалізованих вчених рад Інституту ПООД НАПН України та Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького, здійснювала опонування, експертизу докторських і кандидатських дисертацій, рецензування. На серйозне ставлення до наукових пошуків спонукав директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН, академік Іван Андрійович Зязюн.

З 2007 р. О.М. Семенов за сумісництвом – завідувач, професор кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. З 2016 р. професійне життя Олени Миколаївни пов'язане з мудрим наставництвом, керівництвом кафедрою української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. Кафедра стала справжнім об'єднуючим осередком філологічної думки, педагогічної інноватики в Україні, зорієнтованим на імплементацію кращих європейських практик підготовки вчителя.

Інновації для сучасної освіти. Олена Миколаївна Семенов – авторка понад 400 наукових,

науково-методичних праць, статей у фахових виданнях, у виданнях, які індексуються в авторитетних науково-метричних базах. З-поміж праць дослідниці – наукові, навчально-методичні розвідки фольклористичного, українознавчого, етнолінгвістичного спрямування: «Народна будівельна лексика Глухівщини» (1993); «Магія рідного слова» (1996); «Хата моя тесовая» (1993); «Родинні виховні традиції як засіб формування особистості майбутнього вчителя» (1996); «Родинопька» (1996); «Методичні рекомендації для проведення фольклорно-діалектологічної практики студентів» (1990); «Методичні рекомендації для практичних занять з курсу «Українська діалектологія» (1992); «Тепло отчого дому» (метод. рекомендації з народознавства для вчителів початкових класів, Суми, 1993), «Український фольклор» (2004) та ін. На окрему увагу заслуговують авторські і колективні праці, що сформуливали унікальний напрям педагогічної науки – розвиток культуромовної особистості («Мова наша – українська» (2011), «Українська культуромовна особистість учителя: теорія і практика» (2008), «Етнолінгводидактична культура педагога» (2006), «Мовна особистість учителя в художній літературі» (2008), «Мовно-літературна освіта в Україні: погляд крізь роки» (2008), «Фахова практика вчителя-словесника» (2011), «Культура наукової української мови» (2010), «Вступ до слов'янської філології» (2011), «Методика викладання української мови у вищих навчальних закладах» (2012), «Урок української мови у вимірах педагогічної дії» (2015) та ін.

Олена Миколаївна активно реагує на інновації і виклики у сучасній освіті й науці. Про це свідчить постійне прагнення реалізувати відповідні інновації у змісті, методах і технологіях підготовки майбутніх учителів, у організації неформальних заходів для педагогів-практиків, участь у реалізації мовної складової Концепції Нової української школи. Про дієву професійну позицію свідчать праці дослідниці, підготовлені одноосібно або у співпраці з колегами з різних куточків України: «Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти» (2021), «Українська мова. 10 клас. змістова лінія: «Громадянська відповідальність» (2019), «Українська мова. 10 клас. Профільний рівень, українська філологія»

(навчально-методичний посібник / Л.І. Мацько, О.М. Семенов, Н.Б. Голуб, Ю.О. Романенко, О.М. Мацько, О.М. Сидоренко) (2020), «Українська лінгводидактика» (2018), Українська мова для державних службовців (навчальний посібник / Л. В. Пшенична, О. М. Рудь, О. М. Семенов) (2019), Електронні словники Українського мовно-інформаційного фонду Національної академії наук України в освітньому процесі (М. В. Надутенко, Н.П. Пономаренко, О.М. Семенов) (2020), «Інтегративні основи розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника» (2020), «Культура наукової мови. Програма навчальної дисципліни. Кваліфікаційний рівень – магістр (Спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література); освітня програма Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)» (О.М. Семенов, Н.П. Пономаренко) (2020), «Методика навчання української мови у ЗОЗ. Програма навчальної дисципліни. Кваліфікаційний рівень – магістр (Спеціальність: 014 Середня освіта (Українська мова і література); освітня програма Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)» (О.М. Семенов, Н.П. Пономаренко) (2020), «Фахова практика майбутнього вчителя-філолога» / О. Семенов, М. Вовк, Т. Дятленко, Н. Громова (2021), «Українська мова: посібник для 5 класу закладів загальної середньої освіти» / О. Семенов, Т. Дятленко, М. Біляшник, В. Волницька (2021) та ін.

Упродовж 2018-2022 рр. О.М. Семенов брала активну участь у виконанні грантових проєктів: проєкту ЕРАЗМУС+: Жан Моне «Європеїзація докторських програм у галузі теорії освіти на засадах міждисциплінарного та інклюзивного підходів» (2018-2021, співвиконавець), проєкту ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури (з 2019 р., виконавець; на основі стажування в «Artes Liberales» Варшавського університету та в Ягеллонському університеті (Польща) у межах міжнародного проєкту «Інноваційний університет та лідерство. Фаза IV: комунікаційні стратегії і відносини: університет – школа» (2018)); проєкту «Освітньо-дослідницький центр «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬський кампус» у рамках гранту «Вивчай та розрізняй інфо-медійна грамотність» (керівник, 2020–2021; за підтримки IREX, посольств США та Великої Британії,

Академії Української преси, МОН України), гранту «МЕДІА&КАПСУЛІ» у рамках міжнародного проекту «Learn to Discern in Schools – National Rollout»/ «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність-національне розгортання» (за підтримки міжнародної ради наукових досліджень та обмінів IREX, посольств США та Великої Британії, Академії Української преси, МОН України) (керівник, 2021–2022), проекту IREX «Вивчай і розрізняй: інфомедійна грамотність» (за підтримки посольств США й Великої Британії в Україні, Міністерства освіти і науки в Україні, Академії української преси) «Школа відповідального батьківства» (співвиконавець, 2020–2021, «Медіатурнір» (співвиконавець, 2021–2022).

Олена Миколаївна є науковим наставником когорти молодих дослідників. Під її керівництвом захищено 14 дисертацій (4 докторські і 10 кандидатських) з проблеми розвитку і саморозвитку культуромовної особистості фахівця-дослідника у процесі неперервної освіти. Серед них – доктори педагогічних наук В.В. Сидоренко, М.П. Вовк, Л.О. Базиль, В.І. Майковська, кандидати педагогічних наук О.І. Земка, В.П. Гордієнко, Л.А.Насіленко, І.В. Кожем'якіна, О.П. Кравченко, М.М.Ячменик, Н.П. Пономаренко, Я.І. Проскуркіна, І.С. Левенок, К.В. Діхнич та ін.

Успішний організатор науки. Олена Миколаївна є керівником колективних тем кафедри української мови і літератури «Формування культуромовної особистості фахівця в умовах неперервної освіти» (2018-2020); «Текст у сучасних дослідницьких парадигмах» (з 2021 р.), ефективним менеджером науково-дослідної лабораторії університету «Академічна культура дослідника в освітньому просторі» (з 2016 р.), ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури (з 2019 р., за результатами діяльності яких у 2016–2022 рр. проведено 27 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій з актуальних проблем розвитку педагогічної майстерності та формування культуромовної особистості на засадах академічної культури та педагогіки партнерства. Саме завдяки професійності, здатності до ефективного партнерського діалогу викладачі, науковці, студенти, магістранти мають мож-

ливість долучитися до інтерактивних заходів, дискусій у межах проведення вебінару «Рідномовна і багатомовна освіта у контексті сталого розвитку суспільства» (спільно з Кафедрою ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття» НАПН України); міжнародних науково-практичних конференцій «Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті», «Академічна культура дослідника в освітньому просторі», усеукраїнської науково-практичної конференції «Інновації в освіті і педагогічна майстерність учителя-словесника». **Мета проведення заходів** – обмін інформацією/педагогічним досвідом в аспекті формування академічної культури дослідника в освітньому просторі; популяризація результатів наукових досліджень студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів, учнів-слухачів МАН, наукових співробітників; презентація науково-методичних напрацювань учителів-дослідників; заохочення молоді до виконання наукових досліджень на засадах академічної доброчесності, сприяння впровадженню стандартів академічного письма та публікаційної етики.

Професійна небайдужість Олени Миколаївни до інноваційних процесів в освіті проявляється в активній життєвій позиції, зокрема у виконанні обов'язків члена Секції 20 за фаховим напрямом «Соціально-історичні науки» Наукової ради МОН України (2016–2018), **Науково-методичної ради МОН України (НМК №15 «Науково-методична комісія з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти», спеціальність 301, підкомісія «Освіта впродовж життя, визнання неформального та інформального навчання» (2016–2018), голови експертної комісії для проведення акредитаційної експертизи з філологічного фаху.**

У конкурсах наукових та навчально-методичних робіт викладачів Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка у 2016–2022 рр. 12 робіт, автором і співавтором яких є О.М.Семенов, входять у трійку переможців, а монографії «Академічна культура дослідника в освітньому просторі», «Формування культуромовної особистості фахівця в умовах неперервної освіти», посібники «Лінгвоперсонологія», «Мовне родинознавство», «Українська лінгводидактика», «Урок україн-

ської мови у вимірах педагогічної дії», «Українська лексикографія в школі: діалог особистостей», «Медіавчительський кампус» посіли перше місце.

Професор О.М. Семеног – член редакційних колегій міжнародного наукового фахового журналу «Порівняльна професійна педагогіка» (2014–2020), збірників фахових наукових праць: Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології (з 2020 р.); «Порівняльна професійна педагогіка» (2015–2021); Вісника Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки» (2015–2021); «Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти» (з 2019 р.); збірника Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського «Педагогічні науки» (з 2020 р.), Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки (з 2020 р.), «Академічні студії. Серія «Педагогіка» (з 2021 р.), «Академічні студії» (з 2021 р.).

Олена Миколаївна Семеног підтримує тісний зв'язок із Сумським територіальним відділенням МАН України, закладами загальної середньої освіти міста Суми і Сумської області, проводить майстер-класи з культури наукової української мови, навчання української мови в НУШ. Для формального, інформального та неформального навчання науково-педагогічних і педагогічних працівників, для студентів, учителів, учнів професор О.М. Семеног підготувала програми і посібники з академічного письма, наукової української мови, етнолінгвістики (у т. ч. 12 з грифом МОН України), якість яких успішно перевірена в межах майстер-класів, тренінгів, методологічних семінарів, семінарів-практикумів у різних закладах вищої освіти України. У 2020 р. проводила вебінари з української мови на засадах інфомедійного підходу для викладачів вищої школи та вчителів української мови і літератури від IREX.

О. М. Семеног бере участь у соціальних проєктах та різних громадських активностях. Упродовж 2011–2022 рр. успішно виконує обов'язки голови журі обласного етапу Міжнародного конкурсу імені П. Яцика серед студентів міста Суми і Сумської області, голови журі обласного конкурсу-захисту дослідницьких робіт слуха-

чів Сумського територіального МАН України (2017–2023). Ініціатор університетського конкурсу «Мій університет – моя гордість», університетських і обласних конкурсів з педагогічної майстерності та медіаграмотності.

Успішною і важливою є діяльність ресурсного центру професійного розвитку учителя української мови і літератури, створеного за ініціативи Олени Миколаївни Семеног у СумДПУ імені А.С. Макаренка, що спрямований на потреби майбутніх учителів і вчителів, які працюють, у формуванні і розвитку ключових компетентностей на засадах цінностей педагогіки партнерства і наставництва. Мета діяльності Центру – надавати освітньо-консультативну, інформаційно-дидактичну, дослідницьку підтримку вдосконалення ключових компетентностей учителів-словесників (майбутніх і працюючих) як наставників молоді, тьюторів, фасилітаторів; сприяти поширенню державної мови в різних сферах суспільного життя міста Суми і Сумської області. Серед напрямів центру відзначимо фахово-методичний (зорієнтований на проведення інтерактивних лекцій, міждисциплінарних тренінгів, майстер-класів з актуальних освітніх технологій у навчанні), дослідницький (спрямований на дослідження актуальних питань мовно-літературної, освітніх технологій особистісно-професійного розвитку, академічної культури) та культурно-освітній (організація і проведення фахових конкурсів, фестивалів творчих уроків, виставок учительської творчості, круглих столів, проведення інформаційно-просвітницької роботи, шкільних і студентських олімпіад, конкурсів, пізнавальних віртуальних екскурсій).

Ідеї О. Семеног у лінгвоперсоналогічному дискурсі. З-поміж ключових ідей Олени Миколаївни Семеног у контексті лінгвокультурологічних, лінгвістичних, педагогічних студій на особливу дослідницьку увагу заслуговують такі, як: формування культуромовної особистості майбутніх фахівців; утвердження академічної культури як європейської цінності в сучасному науково-освітньому просторі; неперервності професійного розвитку вчителя української мови і літератури; створення цифрового середовища для освітньої і наукової діяльності; формування україномовної

компетентності сучасного учня; реалізації культури наставництва у науці.

Реалізації ідеї *формування культуромовної особистості майбутніх фахівців* Олени Миколаївни Семенової підпорядковані наукові рефлексії і практико орієнтована викладацька діяльність дослідниці, а також наукові розвідки представників наукової школи. Професорка аргументовано доводить, що «культуромовну особистість вирізняють мовні здібності, мовна індивідуальність, виразне мовлення, гарна дикція, мовленнєва моральність; генетичну основу складають національно-культурні традиції, мовна свідомість і самосвідомість, соціальні, соціолінгвістичні, психологічні характеристики мовного колективу, національний характер» [Формування культуромовної особистості фахівця в умовах неперервної освіти 2020 : 6]. Саме тому необхідно практично впроваджувати під час формального і неформального навчання концепцію формування культуромовної особистості фахівця в умовах неперервної освіти, що становить осердя сучасної освітньої парадигми, включає положення особистісно орієнтованого, етнокультурознавчого, соціолінгвістичного підходів, дозволяє усвідомити унікальність україномовної картини світу, забезпечувати діалогову взаємодію в полікультурному інформаційному суспільстві. Означена ідея актуалізується насамперед в умовах Національної російсько-української війни, результатом якої має стати й володіння українською мовою на високому комунікативному рівні як національної цінності.

Суголосною з окресленою концептуальною ідеєю є інша важлива константа професійної діяльності О.М. Семенової – *формування україномовної компетентності сучасного учня*. Її дієва реалізація, що полягає в укладанні шкільних програм з української мови для 10–11 класів, посібників та підручників для 5, 6 класу Нової української школи спільно з авторитетними вченими та вчителями, свідчить про спрямованість на утвердження україномовності як ціннісної парадигми учнівства загалом. Йдеться про внутрішню потребу кожного учня долати «падіння авторитету рідного слова під потужним тиском суржикізації, жаргону, грубого просторіччя, американізації, беззастережного копіювання чужих для українців форм життя

і шоу-культури, культивування відчуття національної ущербності», адже «в сучасних умовах україномовності необхідна підтримка української мови як унікального засобу розвитку національної самосвідомості, визнання пріоритетності в українокомунікативній підготовці з метою самореалізації в Українській державі» [Семенової 2007 : 5-6].

Одним із пріоритетів сучасної науки й освіти у європейському просторі є академічна культура, добросовісність сучасного викладача, дослідника. Олена Миколаївна Семенова цілісно імплементує в освітній практиці Сумського державного педагогічного університету імені В.С. Макаренка якісні процедури утвердження важливих для української освіти і науки цінностей, поширює їх у співпраці з колегами різних регіонів України. У контексті *утвердження академічної культури як європейської цінності в сучасному науково-освітньому просторі* професор Олена Семенова визначає її сутнісні характеристики «як інтегративне утворення особистості, яке складається з аксіологічного, мотиваційно-етичного, наративно-цифрового, мовнокомунікативного, праксеологічного, поведінково-інтерактивного компонентів, кожний з яких характеризується певним змістовим наповненням і проявляється в культурі розумової праці, етичній культурі, культурі академічного читання і письма, академічної комунікації, академічній інформатиці, академічному менеджменті та ін.». Екстраполюючи сутнісні характеристики поняття на університетське середовище, авторка доводить, що «формування академічної культури дослідника в умовах культурно-освітнього простору університету окреслюємо як складний, багатовимірний, поетапний процес якісних змін психологічної сфери особистості, що відбувається з урахуванням основних положень теорії діяльності, міжкультурної комунікації; ідеї гуманістичної, акмеологічної парадигми; концепції неперервної педагогічної освіти, кар'єрної концепції освіти, загальнодидактичних і специфічних принципів, і розглядаємо у лінгвокультурологічному, когнітивному, креативно-технологічному аспектах» [Семенової 2016 : 64-65].

Вагомою дієвою ідеєю Олени Миколаївни Семенової є реалізація *неперервності професійного розвитку вчителя української мови і літе-*

ратури, свідченням чого є створення і продуктивне функціонування ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури. Талановита менеджерка освіти доводить, що «суспільний запит на формування ключових компетентностей учнів та неперервний професійний розвиток вчителів української мови і літератури актуалізує потребу комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу закладів загальної середньої та вищої педагогічної освіти, що може бути реалізована через ресурсний центр. Діяльність ресурсного центру професійного розвитку вчителя української мови і літератури, що функціонує в рамках українсько-польського проєкту, сприяє освітній, освітньо-консультативній, інформаційно-дидактичній, дослідницькій підтримці вдосконалення ключових компетентностей учителя-словесника в умовах міждисциплінарного освітнього середовища на освітніх рівнях: бакалаврат – магістратура закладів вищої педагогічної освіти – післядипломна освіта на засадах цінностей педагогіки партнерства і наставництва» [Семенов 2019 : 152].

Важливо зауважити, що неперервність професійного розвитку вчителів української мови і літератури забезпечується насамперед через партнерську взаємодію науковців, вчителів-практиків, громадських діячів, педагогів-новаторів, адже, – доводить Олена Миколаївна, – «сучасний учитель має професійно зростати в інноваційному освітньо-науковому середовищі, що спонукає до професійного поступу і вмотивованості бути цікавим учневі... Вагомим ресурсом забезпечення відповідного освітнього простору для професійного й особистісного зростання педагога є інновації, досягнення, згенеровані у творчій, дослідницькій співпраці науковців й освітян, які формують традиції педагогічного партнерства в українському суспільстві» [Семенов; Вовк та ін. 2021 : 1-7].

Ідея створення цифрового середовища для освітньої і наукової діяльності особливо актуальна в умовах пандемії, військового часу, а також важлива з урахуванням євроінтеграційних цінностей відкритої науки й освіти. Разом з партнерами, насамперед Українським мовно-інформаційним фондом НАН Укра-

їни, Олена Миколаївна активно долучена до створення віртуальної лабораторії, що «надає освітньому процесу більшої інтерактивності: виникає можливість вирішувати специфічні завдання за допомогою різних інтерактивних методів (мозковий штурм, проєктна робота, ситуаційні завдання тощо), підвищує рівень медіакультури, критичного мислення в умовах війни» [Надутенко; Надутенко & Семенов 2022 : 7-26]. Завдяки партнерським зусиллям створено мультимедійний словник української мови (<https://www.ulif.org.ua/>), Медіаосвітній кампус (https://www.youtube.com/channel/UCx-AL3lm3wYbt_E2dRLsLyQ), в інноваційному форматі наукові заходи проводяться, зокрема у формі кластерної технології було проведено щорічну Всеукраїнську конференцію «культуромовна особистість фахівця XXI століття» (<https://e-devel.ulif.org.ua/viewer/?sharedgraph=6383f1423169a&view=63Bview=>).

Олена Семенов має багато учнів – у її житті наявна когорта студентів, магістрантів, аспірантів, докторантів, для яких мудре наставницьке слово, професійна порада стали вагомим стимулом про професійного сходження. Саме *культура наставництва у науці* стала ключовою дієвою ідеєю її професійного життя. Власним життям, спрямованістю на утвердження якості дослідницької, викладацької діяльності Олена Миколаївна доводить, що роль наставництва варто розглядати «як соціально-педагогічний, економічний і виробничий феномен, вагомий компонент системи неперервної педагогічної освіти, одну з форм передавання педагогічного досвіду, форму / різновид корпоративної культури, що підтримує конкуренцію, життєздатність, статусність, стабільність, збереження і розвиток закладу. Розвиток ідей наставництва дозволяє глибше усвідомити роль учених як носіїв певної субкультури, яскравих особистостей, їхньої ролі у реформуванні сучасної української освіти на засадах культуровідповідності і європейськості» [Семенов 2016 : 115].

Висновки. Отже, вивчення генези «сродної» педагогічної праці у життєтворчості доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка Олени Семенов свідчать про ціннісне сходження до вершин професіоналізму

на засадах любові до рідного слова, щоденної роботи на собою, небайдужості до людського серця, душі, спільної справи. Узагальнено основні ідеї подвижницької української педагогічної освіти і науки у контексті сучасної лінгвоперсоналогії: формування культуромовної особистості майбутніх фахівців; утвердження академічної культури як європейської цінності в сучасному науково-освітньому просторі; неперервності професійного розвитку вчителя української мови і літератури; створення цифрового середовища для освітньої і наукової діяльності; формування україномовної компетентності сучасного учня» утвердження культури наставництва у науці.

Основне досягнення Олени Миколаївни Семенової – це повага від людей, кристалізована

щоденною працею, добрим серцем, професіоналізмом, наполегливістю і подвижницькою роботою на педагогічній, освітянській, науковій нині; це наукова школа, яка активно розвивається задля утвердження унікальності філологічної, педагогічної науки на українських теренах; це сотні вчителів-філологів, у професійному житті яких постать відомої дослідниці, талановитої наставниці, педагогині відіграла мотивуючу, спонукальну роль.

Перспективою подальших наукових пошуків може стати досвід професора О.М. Семенової у здійсненні проєктної діяльності, створення віртуального середовища для наукової й освітньої діяльності, реалізації процедур політики академічної доброчесності, культури в умовах університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубченко В.Ю. Семенов Олена Миколаївна. *Освіта Сумщини в іменах: науково-педагогічний довідник*. Суми: Університетська книга, 2012. С. 318–331.
2. Гурський І. Лінгвоперсоналогія як пріоритетна галузь лінгвістики. Збірник наукових праць студентів та молодих учених (За матеріалами II Всеукраїнської студентської науково-практичної Інтернет-конференції «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації», 20 березня 2020 р.). Умань: Візаві, 2020. 318 с. URL: <https://fld.udpu.edu.ua/gurskyj-igor-yurijovych/>
3. Крохмальна Г. Деякі аспекти мовної особистості вченого. 2020. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Ctattia_Krokhmal-na-2.pdf
4. Культура наукової мови: програма курсу / уклад. О. М. Семенової. Київ; Суми: РВВ СОППО, 2008. 54 с.
5. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови. К.: ВЦ «Академія», 2007. 360 с.
6. Надутенко М., Надутенко М., Семенової, О. та ін. Застосування цифрового методу у викладанні філологічних дисциплін (на прикладі віртуальної лексикографічної лабораторії). *Волинь філологічна: текст і контекст*. 2022, № 34, с. 7-26. URL: <https://volyntext.vnu.edu.ua/index.php/volyntext/article/view/1039>
7. Семенової О. Лінгвоперсоналогія: навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 192 с.
8. Семенової О., Дятленко Т., Білясник М., Волницька В. Українська мова : посібник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2021. Ч. 1. 144 с.
9. Семенової О., Дятленко Т., Білясник М., Волницька В. Українська мова : посібник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2021. Ч. 2. 104 с.
10. Семенової О., Дятленко Т., Білясник М., Волницька В. Українська мова : посібник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль : Астон, 2021. Ч. III. 256 с.
11. Семенової О.М. Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти: навчальний посібник. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 216 с.
12. Семенової О.М. Українська культуромовна особистість учителя (шляхи її формування в системі професійної підготовки): монографія / за ред. Л.І.Мацько. К., 2007. 303 с.
13. Семенової О. Концептосфера освіта в українському та польському дискурсах: міждисциплінарний підхід: монографія / наук. ред. Ю. Громик. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. 246 с.
14. Семенової, О. Вовк М. Академічна культура дослідника в освітньому просторі університету: колективна монографія / Міністерство освіти і науки України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН ; Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка / рец.: Л. Я. Бірюк, М. К. Дмитренко, В. І. Статівка, Л. О. Хомич. Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. 279 с.
15. Семенової О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: монографія; Міністерство освіти і науки України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти Академії педагогічних наук України / наук. ред.: Л. І. Мацько ; рец.: О. М. Біляєв, Н. Й. Волошина, М. П. Лещенко. Суми : ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005. 402 с.
16. Семенової, О. М., Вовк, М. П. Педагогічне партнерство як пріоритет сучасної педагогічної освіти: Досвід взаємодії Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України і Сумського держав-

ного педагогічного університету імені А.С. Макаренка. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2021, № 3(2), 1–7. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-11-1>

17. Формування культуромовної особистості фахівця в умовах неперервної освіти: монографія / О. Семенов, В. Герман, Н. Громова, І. Левенок, Н. Пономаренко / за ред. О. Семенов. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 212 с.

REFERENCES

1. Golubchenko V.Yu. (2012). Semenog Olena Mykolaivna [Semenog Olena Nikolaevna]. *Osvita Sumshchyny v imenakh: naukovopedagogichniy dovidnyk*. Sumy: Universytetska knyha, 318-331 [in Ukrainian].
2. Gursky I. (2018). Linhvopersonolohiia yak priorytetna haluz linhvistyky [Lingupersonology as a priority branch of linguistics]. *Zbirnyk naukovykh prats studentiv ta molodykh uchenykh (Za materialamy II Vseukrainskoi studentskoi naukovopraktychnoi Internet-konferentsii «Suchasni filolohichni doslidzhennia: tradytsii ta innovatsii», 20 bereznia 2020 r.)*. Uman: Vizavi. 318 p. URL: <https://fld.udpu.edu.ua/gurskyj-igor-yurijovych/> [in Ukrainian].
3. Krokhmalna G. (2020). Deiaki aspekty movnoi osobystosti vchenoho [Some aspects of the linguistic personality of the scientist]. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/Ctattia_Krokhmal-na-2.pdf [in Ukrainian].
4. *Kultura naukovoï movy: prohrama kursu [Culture of scientific language: course program]* / uklad. O. M. Semenoh. (2018). Kyiv; Sumy: RVV SOIPPO, 2008. 54 s.
5. Matsko L. I., Kravets L. V. (2007). *Kultura ukrainskoi fakhovoi movy [Culture of the Ukrainian professional language]*. Kyiv: VTs «Akademii». 360 p. [in Ukrainian].
6. Nadutenko M., Nadutenko M., Semenog O. ta in. (2022). *Zastosuvannia tsyfrovoho metodu u vykladanni filolohichnykh dystsyplin (na prykladi virtualnoi leksykohrafichnoi laboratorii) [Application of the digital method in the teaching of philological disciplines (using the example of a virtual lexicographic laboratory)]*. *Volyn filolohichna: tekst i kontekst*. 34, 7–26. URL: <https://volyntext.vnu.edu.ua/index.php/volyntext/article/view/1039> [in Ukrainian].
7. Semenog O. (2016). *Linhvopersonolohiia: navch. posib [Lingupersonology: teaching. manual]*. Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka. 192 p. [in Ukrainian].
8. Semenog O., Dyatlenko T., Bilyasnyk M., Volnytska V. (2021). *Ukrainska mova : posibnyk dlia 5 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Ukrainian language: a manual for the 5th grade of general secondary education institutions]*. Ternopil : Aston. Ch. 1. 144 p. [in Ukrainian].
9. Semenog O., Dyatlenko T., Bilyasnyk M., Volnytska V. (2021). *Ukrainska mova : posibnyk dlia 5 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Ukrainian language: a guide for the 5th grade of general secondary education institutions]*. Ternopil : Aston. Ch. 2. 104 p. [in Ukrainian].
10. Semenog O., Dyatlenko T., Bilyasnyk M., Volnytska V. (2021). *Ukrainska mova : posibnyk dlia 5 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Ukrainian language: a guide for the 5th grade of general secondary education institutions]*. Ternopil : Aston. Ch. III. 256 p. [in Ukrainian].
11. Semenog O.M. (2021). *Akademichna kultura doslidnyka: yevropeyskyi ta natsionalnyi konteksty: navchalnyi posibnyk [Academic culture of the researcher: European and national contexts: a study guide]*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. 216 p. [in Ukrainian].
12. Semenog O.M. (2007). *Ukrainska kulturomovna osobystist uchytelia (shliakhy yii formuvannia v systemi profesiinoi pidhotovky): monohrafiia [Ukrainian cultural and linguistic personality of the teacher (ways of its formation in the system of professional training): monograph]* / za red. L.I. Matsko. Kyiv, 303 p. [in Ukrainian].
13. Semenog O. (2019). *Kontseptosfera osvita v ukrainskomu ta polskomu diskursakh: mizhdystsyplinarnyi pidkhid: monohrafiia [conceptual sphere of education in Ukrainian and Polish discourses: an interdisciplinary approach: monograph]* / nauk. red. Yu. Hromyk. Sumy : Vydavnytstvo SumDPU imeni A. S. Makarenka. 246 p. [in Ukrainian].
14. Semenog O., Vovk M. (2016). *Akademichna kultura doslidnyka v osvitnomu prostori universytetu: kolektyvna monohrafiia [Academic culture of the researcher in the educational space of the university: a collective monograph]* / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN ; Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni A. S. Makarenka / rets.: L. Ya. Biriuk, M. K. Dmytrenko, V. I. Stativka, L. O. Khomych. Sumy : Vydavnytstvo SumDPU im. A. S. Makarenka. 279 p. [in Ukrainian].
15. Semenog O. M. (2005). *Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv ukrainskoi movy i literatury: monohrafiia [Professional training of future teachers of Ukrainian language and literature: monograph]*. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Instytut pedahohiky i psykhologhii profesiinoi osvity Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy / nauk. red.: L. I. Matsko ; rets.: O. M. Biliaiev, N. Y. Voloshyna, M. P. Leshchenko. Sumy : VVP «Mriia-1» TOV. 402 p. [in Ukrainian].
16. Semenog, O. M., Vovk, M. P. (2021). *Pedahohichne partnerstvo yak priorytet suchasnoi pedahohichnoi osvity: Dosvid vzaiemodii Instytutu pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy i Sums'koho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni A.S. Makarenka [Pedagogical partnership as a priority of modern pedagogical education: Experience of interaction between the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical Education and Adult Education of the National Academy of Sciences of Ukraine and Sumy State Pedagogical University named after*

A.S. Makarenko]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 3(2), 1–7. URL: <https://doi.org/10.3747/2/2707-305X-2021-3-2-11-1> [in Ukrainian].

17. Formuvannia kulturomovnoi osobystosti fakhivtsia v umovakh neperervnoi osvity: monohrafiia [Formation of the cultural-linguistic personality of a specialist in the conditions of continuous education: monograph] / O. Semenoh, V. Herman, N. Hromova, I. Levenok, N. Ponomarenko / za red. O. Semenoh. (2020). Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka. 212 p. [in Ukrainian].

M. P. VOVK

*Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Content and Technologies of Pedagogical Education,
Ivan Ziaziun Institute of Pedagogical Education and Adult Education
of National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine
E-mail: miravovk79@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9109-9194>*

OLENA SEMENOH AS A RESEARCHER IN THE DISCOURSE OF UKRAINIAN LINGUOPERSONOLOGY

The article describes the first “kindred” pedagogical work in the life of Olena Semenoh – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Ukrainian Language and Literature of the Makarenko Sumy State Pedagogical University, Head of the Resource Center for Professional Development of Teachers of Ukrainian Language and Literature, Research Laboratory “Researcher Academic Culture” at the same university, and a well-known researcher in the theory and methodology, linguodidactics of higher professional education, specialized philological education. It is proved that the name of the famous researcher is associated with the innovative progress of Ukrainian pedagogical education, the development of the scientific school for the formation and development of a culturally and linguistically diverse personality of a researcher in the conditions of lifelong education, the implementation of European values in the modern scientific and educational environment. The main ideas of the researcher in the context of modern linguopersonology are outlined: formation of a culturally and linguistically diverse personality of future specialists; establishment of academic culture as a European value; establishment of a culture of scientific mentoring; continuity of professional development of a teacher of Ukrainian language and literature; creation of a digital environment for educational and scientific activities; formation of a student’s Ukrainian-language competence. It is substantiated that the main achievement of Olena Mykolaivna Semenoh is respect from people, crystallized by daily work, kind heart, professionalism, perseverance, and selfless service in the pedagogical, educational, and scientific field; a scientific school that is actively developing to establish the uniqueness of philological and pedagogical science in Ukraine; hundreds of philology teachers whose professional life was motivated and encouraged by this famous researcher, talented mentor, and pedagogue.

Key words: Olena Semenoh, linguopersonology, lifelong pedagogical education, mentoring, culturally and linguistically diverse personality, professional development of a teacher.